Immaterieel erfgoed is goud voor gemeenten

Van traditie naar maatschappelijke waarde,
van waardering naar gemeentelijk beleid

Immaterieel erfgoed is goud voor gemeenten

Van traditie naar maatschappelijke waarde, van waardering naar gemeentelijk beleid

Conclusies symposium Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed
30 september 2026
Provinciehuis Noord-Brabant, ’s-Hertogenbosch

Een handreiking voor gemeenteambtenaren en beleidsmakers, met concrete handvatten om immaterieel erfgoed te herkennen, te ondersteunen en een structurele plaats te geven in gemeentelijk beleid en uitvoering.

Auteur: Ineke Strouken

Grote dank aan: Martin Hoondert (dagvoorzitter) en de sprekers Paul Bastiaansen, Charlotte van Barneveld, Saskia Derks en Marloes Wellenberg.

OETELDONK

Inhoud

Pagina

Voorwoord 5

Bas Maes, gedeputeerde 8

Wat is immaterieel erfgoed? 9

Verslag symposium

Samenvatting 11

1. Immaterieel erfgoed: van het verleden naar de samenleving van vandaag 12
2. Paul Bastiaansen: immaterieel erfgoed als fundament van verbondenheid 19
3. Ineke Strouken: hoe ontwikkel je gemeentelijk beleid voor levend erfgoed? 19
4. De provincie Utrecht: beleid ontwikkelen vanuit de behoeften van gemeenschappen 24
5. Saskia Derks: een erfgoednetwerk ontstaat door ontmoeting 25
6. Marloes Wellenberg: ruimte voor verschillende verhalen en gemeenschappen 26
7. Van symposium naar gemeentelijke praktijk: een concreet stappenplan 27
8. Een uitvoeringsagenda voor het eerste jaar 32
9. Waar moeten gemeenten voor oppassen? 33
10. Conclusie: investeren in levend erfgoed is investeren in mensen 34

Wat doet het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed? 37

Pamflet 40

Immaterieel erfgoed als motor voor een vitale samenleving

Wat maakt een dorp of stad tot een gemeenschap? Wat zorgt ervoor dat mensen zich met elkaar verbonden voelen, zich inzetten voor hun omgeving en trots zijn op de plaats waar zij wonen? Het antwoord ligt voor een belangrijk deel in iets wat we vaak vanzelfsprekend vinden: ons immaterieel erfgoed.

Brabant kent een enorme rijkdom aan levende tradities. Van carnaval, bloemencorso's en schuttersgilden tot ambachten, rituelen en plaatselijke gebruiken. Achter al deze tradities staan mensen die zich met hart en ziel inzetten om hun erfgoed levend te houden en door te geven aan volgende generaties. Zij doen dat niet alleen voor hun eigen plezier, maar ook vanuit een gevoel van verantwoordelijkheid voor hun gemeenschap.

Immaterieel erfgoed is geen geschiedenis die we bewaren in een archief of museum. Het is erfgoed dat vandaag de dag wordt beoefend. Het leeft doordat mensen samen iets organiseren, kennis en vaardigheden overdragen en nieuwe generaties bij hun tradities betrekken. Daarbij verandert het erfgoed mee met de samenleving. Juist dat maakt het waardevol én kwetsbaar.

De maatschappelijke betekenis van immaterieel erfgoed wordt nog te vaak onderschat. Gemeenten zien vooral het evenement, de optocht of de activiteit. Maar de werkelijke waarde zit voor een belangrijk deel in wat daaraan voorafgaat. In de samenwerking tussen vrijwilligers, de ontmoeting tussen jong en oud, het ontwikkelen van talenten en het ontstaan van onderling vertrouwen. Immaterieel erfgoed geeft mensen het gevoel ergens bij te horen en iets te kunnen betekenen voor anderen. Het versterkt de sociale samenhang en draagt daarmee rechtstreeks bij aan een vitale samenleving.

Immaterieel erfgoed zorgt voor sociale verbondenheid.

Dat maakt immaterieel erfgoed ook tot een belangrijk onderwerp voor gemeentelijk beleid. Niet alleen voor cultuur en erfgoed, maar ook voor welzijn, onderwijs, participatie, ruimtelijke ordening en leefbaarheid.

Vanuit die overtuiging organiseerde het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed op 30 september 2026 het symposium *Immaterieel erfgoed en gemeenten*. Erfgoedgemeenschappen, bestuurders, beleidsmakers en erfgoedprofessionals gingen met elkaar in gesprek over de vraag hoe gemeenten kunnen bijdragen aan de toekomst van levend erfgoed.

De belangrijkste boodschap van deze bijeenkomst was helder: immaterieel erfgoed kun je niet beschermen door het vast te leggen. Je kunt het alleen behouden door de mensen te ondersteunen die het beoefenen en doorgeven.

De verantwoordelijkheid voor het erfgoed ligt bij de gemeenschappen zelf. Zij bepalen wat hun traditie betekent en hoe deze zich ontwikkelt. Gemeenten kunnen de voorwaarden scheppen waardoor dat mogelijk blijft. Door erfgoedgemeenschappen te erkennen en waarderen, naar hun behoeften te luisteren, praktische belemmeringen weg te nemen en immaterieel erfgoed een vanzelfsprekende plaats te geven in gemeentelijk beleid.

Met deze brochure willen wij de inzichten en praktijkvoorbeelden van het symposium delen en gemeenten inspireren om daarmee aan de slag te gaan. Want investeren in immaterieel erfgoed is investeren in mensen, in verbondenheid en in de toekomst van onze dorpen en steden.

Een vitale samenleving ontstaat waar mensen samen verantwoordelijkheid nemen. Immaterieel erfgoed laat iedere dag zien hoe krachtig dat kan zijn.

Kennisplatform
Brabants
Immaterieel Erfgoed

Namens het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed

Annie Maas, Noord-Brabantse Federatie van Schuttersgilden
Reinier Hoftijzer, Nederlandse Beugel Bond
Ton Poppelaars, Het Lekkerste Brabants Worstenbroodje
Aat Rietveld, Bijenhouders Collectief
Henk van Beek, Helmonds dialect, 11e van de 11e
Mariska de Jong, Rouwrituelen Ndyuka
Hennie van Schooten, Sterrentocht Tilburg
René van de Renne, Bloemencorso Zundert
Rob van de Laar, Carnaval Oeteldonk
Ineke Strouken, Kermiscultuur
Marius Grutters, Maasheggenvlechten
Nicole van Aarle, Klompenmaakster
Gijs van Esch, molenaar Spoordonkse watermolen
Kevin van Geet, Circus Harlekino

DANGER
ZONE

Erfgoed leeft niet achter glas

Gedeputeerde Bas Maes heette via een videoboodschap de deelnemers van het symposium welkom in het provinciehuis. Hij deed dat met op de achtergrond een vitrine met twee Brabantse poffers.

‘Ooit maakten die Brabantse poffers deel uit van het dagelijks leven in Brabant, nu staan ze in een vitrine. Maar erfgoed leeft natuurlijk niet achter glas. Erfgoed leeft dankzij de mensen die tradities doorgeven. Denk aan het Brabants worstenbroodje, de Brabantse schutterijen, de Bloemencorso’s en veel andere Brabantse tradities. En achter al die tradities staan mensen die er veel liefde, tijd en energie in stoppen. Dankzij hen blijft het erfgoed leven.

Immaterieel erfgoed wordt beoefend door heel veel gepassioneerde mensen.

Daarom vind ik het mooi dat het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed uit het veld zelf is ontstaan. Want daar zit de kennis, ervaring en initiatief. Die erfgoedgemeenschappen zijn van grote betekenis voor Brabant. Brengen mensen bij elkaar, zorgen voor verbondenheid en houden tradities levend. En daarmee geven ze Brabant van generatie op generatie iets eigens mee. Het begint bij inwoners en verenigingen die zich voor immaterieel erfgoed inzetten. Gemeenten staan dichtbij hen. Ze zijn daarom vaak het eerste aanspreekpunt.

Als provincie ondersteunen we waar dat nodig is. Dat doen we onder meer met erfgoedcoaches van Erfgoed Brabant, zodat kennis en ervaring gemakkelijk gedeeld kan worden. Ik hoop dat dit symposium bijdraagt aan het uitwisselen van kennis, het leggen van nieuwe contacten en het versterken van het netwerk van het Brabants Immaterieel Erfgoed.’

De provincie Noord-Brabant ontwikkelt samen met het Cultuurfonds een nieuwe toegankelijke subsidie voor erfgoedgemeenschappen.

Wat is immaterieel erfgoed?

Immaterieel erfgoed bestaat uit levende tradities, gebruiken, rituelen, ambachten en vaardigheden die mensen vandaag de dag actief beoefenen, die zij als onderdeel van hun culturele identiteit beschouwen en die zij bewust willen behouden en doorgeven aan volgende generaties.

Immaterieel erfgoed gaat niet over het vastleggen of beschrijven van het verleden, maar over het in de praktijk voortzetten van culturele gebruiken die van betekenis zijn voor een gemeenschap.

Immaterieel erfgoed onderscheidt zich van een gewone hobby doordat de beoefenaars zich niet uitsluitend bezighouden met een persoonlijke liefhebberij, maar zich ook verantwoordelijk voelen voor het voortbestaan en het doorgeven van een culturele traditie.

Immaterieel erfgoed gaat niet alleen over wat we uit het verleden bewaren, maar vooral over wat we samen levend houden. In rituelen, verhalen en tradities geven mensen betekenis aan hun bestaan, verbinden zij generaties en bouwen zij aan de samenleving van morgen.
Immaterieel of levend erfgoed vraagt een andere benadering dan ander (meestal materieel) erfgoed. Net zoals bij het Verdrag van Faro gaat het bij dit erfgoed om de verhouding tussen mensen, erfgoed en samenleving.

Dagvoorzitter Martin Hoondert, Tilburg University

Verslag symposium

Samenvatting

Immaterieel erfgoed is veel meer dan een verzameling gebruiken, feesten, rituelen en ambachten. Het is levend erfgoed dat mensen met elkaar verbindt, gemeenschappen vormt en van generatie op generatie wordt doorgegeven. Juist in een samenleving waarin individualisering, eenzaamheid en polarisatie belangrijke maatschappelijke vraagstukken zijn, heeft dit erfgoed een bijzondere waarde.

Tijdens het symposium van het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed op 30 september 2026 stond de vraag centraal hoe gemeenten die waarde kunnen herkennen en ondersteunen. De bijdragen van Paul Bastiaansen van het Bloemencorso Zundert en Ineke Strouken, die onder andere de aanpak van de gemeente Oirschot toelichtte, vormden de inhoudelijke kern van de bijeenkomst.

Bastiaansen liet zien dat immaterieel erfgoed een belangrijke bijdrage levert aan het sociale kapitaal van de samenleving. Mensen willen ergens bij horen, gezien worden en iets betekenen voor anderen. Tradities bieden daarvoor een natuurlijke omgeving. Jong en oud werken samen aan een gemeenschappelijk doel, leren van elkaar en ontwikkelen onderling vertrouwen en respect. Het gaat daarbij niet alleen om de verbondenheid binnen een groep, maar ook om verbindingen tussen verschillende groepen in de samenleving.

Ineke Strouken maakte duidelijk wat dit betekent voor gemeentelijk beleid. Immaterieel erfgoed kan niet op dezelfde manier worden beschermd als een monument. Tradities moeten kunnen veranderen om levend te blijven. De erfgoedgemeenschappen zijn daarom zelf verantwoordelijk voor de inhoud en ontwikkeling van hun erfgoed. De gemeente heeft vooral de taak om omstandigheden te scheppen waarin tradities kunnen groeien, bloeien en worden doorgegeven.

De ervaringen in Oirschot, Utrecht en Zuid-Holland laten zien hoe gemeenten dat concreet kunnen aanpakken: door erfgoedgemeenschappen in kaart te brengen, met beoefenaars in gesprek te gaan, een vast aanspreekpunt aan te wijzen, praktische belemmeringen weg te nemen en immaterieel erfgoed te verbinden met andere beleidsterreinen.
De centrale conclusie van het symposium luidt: immaterieel erfgoedbeleid gaat in de eerste plaats niet over het beschermen van tradities, maar over het ondersteunen van de mensen die deze tradities levend houden en doorgeven.

1. Immaterieel erfgoed: van het verleden naar de samenleving van vandaag

Bij erfgoed denken gemeenten vaak aan monumenten, historische voorwerpen en documenten, archeologische vindplaatsen en landschappen. Daarvoor bestaan doorgaans duidelijke beleidskaders, beschermingsregelingen en subsidiemogelijkheden. Immaterieel erfgoed krijgt veel minder vanzelfsprekend aandacht.

Dat is opmerkelijk, want vrijwel iedere gemeente kent een rijkdom aan levende tradities waar heel veel mensen bij betrokken zijn. Denk aan carnaval, schuttersgilden, processies, bloemencorso's, muziekverenigingen, ambachten, lokale feesten, religieuze rituelen en plaatselijke eettradities. Ook gebruiken van gemeenschappen met een migratieachtergrond behoren tot het levende erfgoed van Brabant.

Tijdens het symposium konden bezoekers kennismaken met uiteenlopende erfgoedgemeenschappen, waaronder de reuzencultuur, het ambacht van molenaars, het vouwen van angisa's, de Brabantse schutterijen, het bijen houden, beugelen, midwinterhoornblazen, de traditie van het Brabantse worstenbroodje, de weervisserij, de Brabantsedag en de rouwrituelen van de Marrons.

Die verscheidenheid laat zien dat immaterieel erfgoed niet beperkt is tot het verleden. Het is onderdeel van het dagelijks leven en de identiteit van mensen vandaag de dag.

Wat maakt een traditie tot immaterieel erfgoed?
Ineke Strouken benadrukte dat immaterieel erfgoed bestaat uit gebruiken die mensen overnemen uit het verleden, vandaag de dag beoefenen en betekenis geven en die zij willen doorgeven aan volgende generaties.

Daarbij zijn vier kenmerken van belang.

- Ten eerste gaat het om een gebruik dat vandaag de dag nog wordt beoefend. Een verdwenen traditie waarover alleen nog verhalen bestaan, is niet hetzelfde als levend immaterieel erfgoed.
- Ten tweede zijn er altijd mensen die zich met de traditie verbonden voelen en haar actief beoefenen. Zonder deze erfgoedgemeenschap kan een traditie niet voortbestaan.
- Ten derde geven de beoefenaars hun passie, kennis en vaardigheden door aan de volgende generatie. Dat gebeurt niet uitsluitend binnen families. Ook verenigingen, buurtschappen, leermeesters en andere gemeenschappen spelen daarbij een rol.
- Ten vierde is immaterieel erfgoed dynamisch. Iedere generatie geeft er opnieuw betekenis aan. Tradities veranderen doordat de samenleving verandert, nieuwe deelnemers toetreden en andere omstandigheden ontstaan.

Dat laatste is essentieel voor gemeentelijk beleid. Een monument kan worden gerestaureerd om een historische toestand te bewaren. Een levende traditie moet juist de ruimte krijgen om zich te ontwikkelen.

Het doel van immaterieel erfgoedbeleid is daarom niet om tradities onveranderd te bewaren, maar om hun voortbestaan en ontwikkeling mogelijk te maken.

Dit vraagt om een andere houding van de overheid. Niet voorschrijven hoe een traditie moet worden uitgevoerd, maar luisteren naar de beoefenaars en onderzoeken welke ondersteuning zij nodig hebben.

Immaterieel erfgoed leeft niet omdat we het bewaren, maar omdat we het doen. Het zijn gebruiken die we van vorige generaties meekrijgen, vandaag betekenis geven en doorgeven aan de generaties na ons. Zolang mensen er betekenis aan ontlenen, blijft immaterieel erfgoed leven.

2. Paul Bastiaansen: immaterieel erfgoed als fundament van verbondenheid

Een van de belangrijkste bijdragen aan het symposium kwam van Paul Bastiaansen, die vanuit zijn betrokkenheid bij het Bloemencorso Zundert vertelde over de maatschappelijke betekenis van immaterieel erfgoed.

Het Bloemencorso Zundert is een indrukwekkend evenement. Jaarlijks trekken enorme, met dahlia's versierde wagens door de straten. De corsocultuur staat sinds 2012 op de Nederlandse Inventaris en werd in december 2021 opgenomen op de Representatieve Lijst van het Immaterieel Cultureel Erfgoed van de Mensheid van UNESCO.

Maar volgens Bastiaansen ligt de belangrijkste waarde van het corso niet in de omvang van de wagens, de bezoekersaantallen of de internationale erkenning. De werkelijke betekenis zit in alles wat eraan voorafgaat.

Mensen willen ergens bij horen

Bastiaansen begon zijn verhaal bij fundamentele menselijke behoeften. Mensen willen ergens bij horen. Ze willen gezien worden. Ze willen iets kunnen bijdragen en ervaren dat hun inzet ertoe doet.

Een traditie zoals het Bloemencorso Zundert biedt daarvoor een bijzondere omgeving. Gedurende het jaar werken mensen samen aan het ontwerpen en bouwen van de wagens, het kweken van dahlia's en het voorbereiden van de optocht. Iedereen kan daarbij een bijdrage leveren. De een heeft technische vaardigheden, de ander kan organiseren, ontwerpen, lassen, bloemen steken of nieuwe vrijwilligers begeleiden. Ook mensen zonder bijzondere technische kennis kunnen deelnemen.

Daardoor ontstaat een gemeenschap waarin verschillende talenten worden gewaardeerd. Mensen worden niet alleen beoordeeld op hun opleiding, beroep of maatschappelijke positie, maar vooral op hun inzet voor het gezamenlijke doel. Dat is een belangrijke maatschappelijke waarde. Mensen ervaren dat ze nodig zijn en dat hun bijdrage betekenis heeft.

Voor gemeenten betekent dit dat zij bij het beoordelen van erfgoedactiviteiten verder moeten kijken dan de zichtbare gebeurtenis. Een corso is niet alleen een optocht. Een schuttersfeest is niet alleen een evenement. Een ambacht is niet uitsluitend het vervaardigen van een product.

Achter deze activiteiten schuilt vaak een uitgebreid netwerk van mensen die elkaar ontmoeten, samenwerken en verantwoordelijkheid nemen.

Samen een doel hebben

Een tweede belangrijk element in Bastiaansens verhaal is het gezamenlijke doel.

In veel onderdelen van de moderne samenleving staat het individu centraal. Mensen worden aangesproken op hun persoonlijke prestaties, zelfstandigheid en individuele verantwoordelijkheden. Bij immaterieel erfgoed werkt dat anders. De deelnemers hebben een gemeenschappelijke opdracht. Er moet een wagen worden gebouwd, een feest georganiseerd, een ritueel uitgevoerd of een ambacht worden doorgegeven. Het resultaat kan alleen worden bereikt wanneer mensen samenwerken. Dat vraagt om overleg, geduld, wederzijds vertrouwen en respect voor elkaars mogelijkheden. Soms moeten persoonlijke voorkeuren ondergeschikt worden gemaakt aan het gezamenlijke belang. Juist daardoor ontstaan vaardigheden en sociale relaties die ook buiten de erfgoedgemeenschap waardevol zijn.

Bastiaansen liet zien dat immaterieel erfgoed mensen iets biedt wat niet eenvoudig door de overheid georganiseerd kan worden: een vanzelfsprekende aanleiding om samen verantwoordelijkheid te nemen.

Gemeenten proberen via uiteenlopende programma's de sociale samenhang te versterken. Immaterieel erfgoedgemeenschappen doen dat vaak al jarenlang, vanuit hun eigen motivatie en zonder dat sociale cohesie hun officiële doel is. Daarin schuilt een belangrijke les voor beleidsmakers.

Sociaal kapitaal: bonding en bridging

Bastiaansen verbond zijn ervaringen met het begrip sociaal kapitaal. Daarmee wordt onder meer gedoeld op het vertrouwen en de onderlinge relaties die samenwerking in een samenleving mogelijk maken. Hij onderscheidde twee vormen van verbondenheid:

- Bonding is de verbondenheid binnen een groep. Mensen kennen elkaar, delen ervaringen, helpen elkaar en ontwikkelen een gevoel van saamhorigheid. Bij het Bloemencorso Zundert ontstaat deze verbondenheid bijvoorbeeld binnen de buurtschappen die gezamenlijk een corsowagen bouwen.
- Bridging is de verbinding tussen verschillende groepen. Mensen ontmoeten anderen met een andere achtergrond, leeftijd, opleiding of maatschappelijke positie.

Beide vormen zijn belangrijk en immaterieel erfgoed is bonding en bridging.

Een sterke eigen gemeenschap geeft mensen veiligheid, identiteit en onderlinge steun. Maar een samenleving heeft ook verbindingen nodig tussen verschillende gemeenschappen. Immaterieel erfgoed kan beide bevorderen.

Bij het bouwen van een corsowagen ontmoeten jongeren en ouderen elkaar. Mensen met verschillende beroepen werken samen. Ervaren deelnemers leren nieuwe vrijwilligers vaardigheden. Generaties die elkaar in het dagelijks leven misschien nauwelijks ontmoeten, delen een gezamenlijke belangstelling. Dat maakt immaterieel erfgoed relevant in een samenleving waarin onderling vertrouwen niet vanzelfsprekend is.

In onze gepolariseerde samenleving biedt immaterieel erfgoed kansen om samen verantwoordelijkheid te nemen.

Bastiaansen verwees ook naar onderzoek van Stijn van Helmondt van de Universiteit Utrecht naar de sociale impact van carnaval en corso in Nederland. In dit onderzoek, gebaseerd op gegevens van meer dan vierduizend respondenten, werd gekeken naar de relatie tussen actieve betrokkenheid bij de voorbereidingen en sociale verbondenheid. De uitkomsten wijzen erop dat actieve deelnemers een sterkere lokale sociale cohesie ervaren. Die verbondenheid beperkt zich niet tot de eigen groep, maar strekt zich ook uit tot de bredere lokale gemeenschap. In het onderzoek was dit verband bij jongeren sterker dan bij ouderen.

Het onderzoek ondersteunt daarmee Bastiaansens centrale boodschap: de maatschappelijke betekenis van tradities ontstaat voor een belangrijk deel door het samen beoefenen ervan.

De waarde van immaterieel erfgoed zit niet alleen in wat je ziet, maar vooral in wat er tussen mensen gebeurt. Wie alleen het evenement ondersteunt, ziet de gemeenschap erachter over het hoofd. Juist daar ontstaan verbondenheid, eigenwaarde en het besef dat iedereen iets kan bijdragen.

Verbinding tussen generaties

Een bijzonder aspect van immaterieel erfgoed is dat verschillende generaties elkaar ontmoeten en samenwerken.

Ouderen beschikken vaak over kennis en ervaring die niet volledig in boeken kan worden vastgelegd. Jongeren brengen nieuwe ideeën, technieken en inzichten mee. Bij een levende traditie zijn beide nodig.

De oudere generatie draagt vaardigheden en gebruiken over, terwijl jongeren ervoor zorgen dat de traditie zich kan aanpassen aan nieuwe omstandigheden. Daarbij gaat het niet uitsluitend om kennisoverdracht. Jong en oud leren elkaar kennen, ontwikkelen wederzijds respect en ervaren dat zij samen verantwoordelijkheid dragen.

Dat is een waarde die gemeenten nadrukkelijk kunnen betrekken bij hun beleid voor jeugd, ouderen, vrijwilligerswerk en maatschappelijke participatie.

Wat bedreigt dit sociale kapitaal?

Bastiaansen wees ook op ontwikkelingen die het voortbestaan van erfgoed-gemeenschappen onder druk zetten.

Vrijwilligerswerk verandert. Mensen hebben minder tijd of willen zich minder langdurig verbinden. Tegelijkertijd nemen de eisen aan organisaties toe. Regels over veiligheid, vergunningen, aansprakelijkheid, ruimtelijke ordening en het gebruik van gebouwen kunnen voor vrijwilligersorganisaties ingewikkeld zijn. Ook neemt de maatschappelijke acceptatie van overlast soms af. Geluid, verkeersdrukte of het gebruik van openbare ruimte kunnen tot klachten leiden.

Deze ontwikkelingen raken niet alleen het evenement, maar kunnen de hele gemeenschap bedreigen. Wanneer een corsobouwplaats verdwijnt, gaat bijvoorbeeld niet uitsluitend een werkruimte verloren. Ook een ontmoetingsplek, een leeromgeving en een netwerk van vrijwilligers komen onder druk te staan.

Daarom pleitte Bastiaansen ervoor dat overheden niet alleen immaterieel erfgoed in kaart brengen, maar ook de risico's en bedreigingen onderzoeken.

De rol van de gemeente Zundert

De gemeente Zundert laat zien hoe ondersteuning vorm kan krijgen.

Hoewel immaterieel erfgoed niet als afzonderlijk beleidsterrein volledig is uitgewerkt, wordt de verbindende waarde ervan wel erkend in het gemeentelijke beleid en visie. Concreet ondersteunt de gemeente de corsocultuur onder meer via beleid voor corsobouwplaatsen, subsidies, huisvesting en lespakketten over het Zundertse erfgoed. Deze aanpak illustreert dat immaterieel erfgoedbeleid niet altijd een afzonderlijke nota vereist.

Belangrijker is dat de gemeente de betekenis van het erfgoed erkent en praktische voorwaarden schept voor de beoefening ervan.

De belangrijkste les van Bastiaansen is dat gemeenten bij iedere beslissing die een erfgoedgemeenschap raakt, ook moeten kijken naar de gevolgen voor de onderlinge verbondenheid en het sociale kapitaal.

3. Ineke Strouken: hoe ontwikkel je gemeentelijk beleid voor levend erfgoed?

Waar Bastiaansen vooral de maatschappelijke betekenis van immaterieel erfgoed zichtbaar maakte, richtte Ineke Strouken zich op de vraag hoe gemeenten dit kunnen vertalen naar beleid en uitvoering. Zij gebruikte de gemeente Oirschot als voorbeeld.

Oirschot beschikt over een rijke erfgoedgeschiedenis, met monumenten, archeologische waarden, historische landschappen en uiteenlopende levende tradities. De gemeente heeft immaterieel erfgoed nadrukkelijk opgenomen in haar erfgoedbeleid. Het uitgangspunt is helder: De gemeente Oirschot wil een klimaat scheppen waarin immaterieel erfgoed kan groeien en bloeien. Deze formulering maakt duidelijk dat de gemeente niet zelf verantwoordelijk wil worden voor de inhoud van tradities, maar de omstandigheden wil verbeteren waarin erfgoedgemeenschappen hun activiteiten kunnen voortzetten.

Eind 2023 stelde de gemeente de beleidsnota ‘Immaterieel erfgoed leeft! Wij doen het uit traditie en voor de gemeenschap’ vast. Voor beleid en uitvoering van immaterieel erfgoed ontving de gemeente de BNG Erfgoedprijs 2025.

Immaterieel erfgoed is een gemeentebreed beleidsthema

Eén van Stroukens belangrijkste inzichten is dat immaterieel erfgoed niet uitsluitend bij de afdeling erfgoed thuishoort. Het raakt vrijwel alle onderdelen van de gemeentelijke organisatie.

Bij erfgoed gaat het om het borgen en overdracht van de tradities. Bij cultuur gaat het om de beoefening. Bij welzijn om ontmoeting, verbondenheid en participatie. Bij onderwijs om kennismaking met erfgoed en het betrekken van jongeren. Bij toerisme en recreatie om het trekken van bezoekers die op hun beurt weer goed zijn voor de economie. Ook vergunningverlening, ruimtelijke ordening, natuur en landschap kunnen een belangrijke rol spelen.

Een gemeente die immaterieel erfgoed uitsluitend als culturele activiteit behandelt, ziet daardoor een belangrijk deel van de werkelijkheid over het hoofd.
Strouken pleitte daarom voor een integrale benadering, waarbij verschillende gemeentelijke afdelingen betrokken zijn. Dat betekent niet dat iedere afdeling een afzonderlijk erfgoedbeleid moet ontwikkelen. Wel is het nodig dat medewerkers weten welke levende tradities er zijn en hoe hun behoeften gemeentelijke beslissingen kunnen beïnvloeden.

Begin met inventariseren, maar doe dat samen met inwoners

De gemeente Oirschot begon met een brede inventarisatie. De centrale vraag was niet welke tradities deskundigen belangrijk vonden, maar:

- Welke tradities vinden de inwoners behoren tot het immaterieel erfgoed van de gemeente Oirschot en willen zij doorgeven aan de toekomst?

Dat is een wezenlijk verschil.

De gemeenschap bepaalt zelf wat zij als haar erfgoed beschouwt. De gemeente verzamelt informatie en maakt het erfgoed zichtbaar.

Oirschot koos daarbij voor een brede aanpak. Niet alleen heemkundekringen en musea werden benaderd, maar ook parochies, buurtverenigingen, scholen, sportverenigingen en inwoners op ontmoetingsplekken zoals cafés en de markt. Ook online konden inwoners bijdragen. Jongeren werden nadrukkelijk bij de inventarisatie betrokken. Deze werkwijze voorkomt dat uitsluitend bekende, goed georganiseerde verenigingen in beeld komen.

Betrek de immaterieel erfgoed gemeenschappen bij het maken en uitvoeren van het beleid.

Dat is belangrijk, want niet alle erfgoedgemeenschappen beschikken over een formeel bestuur of een duidelijke organisatiestructuur. Sommige tradities bestaan vooral binnen families, buurten of culturele gemeenschappen. Een inventarisatie moet daarom toegankelijk zijn voor iedereen.

Vraag naar de mensen achter de traditie

Strouken benadrukte dat gemeenten niet moeten stoppen bij het beschrijven van een traditie. Minstens zo belangrijk is de vraag wie de beoefenaars zijn, waarom zij zich inzetten en wat hun behoeften zijn.

Uit de gesprekken in Oirschot kwamen verschillende drijfveren naar voren: sociale verbondenheid, persoonlijke verrijking, trots op de geschiedenis, het gevoel iets terug te geven aan de samenleving en de wens om tradities door te geven.

Veel deelnemers zijn met een gebruik opgegroeid. Voor hen is het een vanzelfsprekend onderdeel van hun identiteit. Anderen sluiten zich later aan, omdat zij nieuwe contacten zoeken of een vaardigheid willen leren. Deze persoonlijke betekenis is belangrijk voor de manier waarop gemeenten ondersteuning organiseren.

Een gemeenschap die vooral behoefte heeft aan een geschikte ontmoetingsruimte vraagt iets anders dan een ambachtelijke vereniging die nieuwe leerlingen zoekt. Daarom moet beleid aansluiten bij de werkelijke behoeften van de beoefenaars.

Hoe zien de gemeenschappen de rol van de gemeenten?

In aanloop naar dit congres heeft het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed bij haar achterban onderzoek gedaan naar de rol van de gemeenten. Daar kwam het volgende uit:

1. *Erkennen*: Waardering, zichtbaarheid en serieus genomen worden. Erkenning van de betekenis van de traditie voor de gemeenschap en de lokale samenleving.
2. *Faciliteren*: Ruimte, vergunningen, financiële middelen, geschikte locaties en praktische ondersteuning om de traditie te kunnen beoefenen.
3. *Verbinden*: Contacten met scholen, jongeren, andere erfgoedgemeenschappen, culturele instellingen en maatschappelijke partners.
4. *Versterken*: Ondersteuning bij kennisoverdracht, vrijwilligersbeleid, opvolging, organisatiekracht en continuïteit.
5. *Respecteren*: Respect voor de eigenheid, zeggenschap en dynamiek van de traditie. Ruimte om zelf te bepalen hoe het erfgoed wordt beoefend en doorgegeven.
6. *Medezeggenschap*: Erfgoedgemeenschappen vroegtijdig en structureel betrekken bij gemeentelijk beleid en besluiten die hun traditie raken. Niet alleen informeren of raadplegen, maar hun kennis, ervaringen en belangen daadwerkelijk meewegen.

Herkenning is een belangrijke vorm van ondersteuning

Een opvallend inzicht uit de Oirschotse aanpak is dat herkenning en waardering op zichzelf al alles betekent.

De gemeente ontwikkelde een eigen Inventaris Immaterieel Erfgoed Oirschot. Voor de beoefenaars is opname in die inventaris een vorm van waardering. Hun inzet wordt gezien en hun traditie krijgt een herkenbare plaats binnen het gemeentelijke erfgoed. Die erkenning kan bijdragen aan trots en motivatie. De beoefenaars zijn er trots op dat hun traditie niet alleen als een hobby wordt gezien, maar ook dat gewaardeerd wordt dat zij zich ten behoeve van de gemeente inzetten voor het behoud en doorgeven van erfgoed.

Een lokale inventaris hoeft daarbij niet dezelfde functie te hebben als de landelijke Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland of de internationale UNESCO-lijsten. Het belangrijkste is dat de gemeente zichtbaar maakt welke levende tradities inwoners belangrijk vinden. De inventaris moet bovendien geen gesloten lijst worden. Nieuwe tradities moeten kunnen worden toegevoegd en bestaande tradities moeten zich kunnen ontwikkelen.

Van inventarisatie naar ondersteuning op maat

Een inventarisatie heeft pas werkelijk betekenis wanneer de gemeente er ook iets mee doet.

Strouken benoemde vijf onderdelen van gemeentelijk beleid:

- Bewustwording
- Herkennen en waarderen
- Ondersteunen,
- Kennisontwikkeling
- Promotie.

In Oirschot zijn deze uitgangspunten vertaald naar concrete uitvoering, waaronder de inzet van een projectleider, artikelen in de plaatselijke media en presentaties overal in de gemeente, ondersteuning op maat, een lokale erfgoedinventaris en verbindingen met andere erfgoeddomeinen.

Immaterieel erfgoed valt onder erfgoed als gemeenschappen hun tradities borgen en doorgeven, en onder cultuur als zij die beoefenen en beleven. Het zijn twee kanten van dezelfde medaille. Wat voor gemeenten gescheiden beleidsterreinen zijn, is voor gemeenschappen één geheel.

Voor gemeenten betekent dit dat zij na de inventarisatie met erfgoedgemeenschappen moeten bespreken wat nodig is om hun traditie toekomstbestendig te houden. Dat kan gaan om praktische zaken zoals een ruimte, een vergunning of ondersteuning bij een subsidieaanvraag. Maar ook om het vinden van nieuwe vrijwilligers, het ontwikkelen van educatief materiaal of het leggen van contacten met andere organisaties. De ondersteuning moet passen bij de schaal en mogelijkheden van de gemeenschap. Een kleine vrijwilligersgroep heeft doorgaans andere behoeften dan een grote organisatie met professionele ondersteuning.

Een handige checklist voor ambtenaren

1. Welke immaterieel-erfgoedgemeenschappen zijn er in mijn gemeente?
2. Ken ik hun belangrijkste uitdagingen?
3. Hebben zij voldoende ruimte om hun traditie te beoefenen?
4. Kunnen zij bij onze subsidieregelingen terecht?
5. Is er binnen onze organisatie een aanspreekpunt en voldoende kennis?
6. Betrekken wij de gemeenschappen bij beleid dat hen raakt?
7. Wat kan ik morgen concreet doen om één gemeenschap verder te helpen?

Erfgoedgemeenschappen houden zelf de regie

Een belangrijk uitgangspunt in Stroukens benadering is dat erfgoedgemeenschappen eigenaar blijven van hun tradities. De gemeente kan voorwaarden scheppen, contacten leggen en financiële of praktische ondersteuning bieden. Maar zij moet niet bepalen hoe een traditie wordt uitgevoerd. Dat vraagt om gelijkwaardige samenwerking.

Erfgoedgemeenschappen moeten daadwerkelijk kunnen meepraten over beleid en beslissingen die hen raken. De omgevingsplannen kunnen bijvoorbeeld consequenties hebben voor optochten zoals het corso, de schietbanen van de schuttersgilden, de locaties waar de imkers hun bijen houden, het draaien van de molens door de molenaars en het houden van kermissen.

Ook moeten de immaterieel erfgoed beoefenaars de ruimte krijgen om hun traditie te vernieuwen. Een levende traditie kan immers alleen voortbestaan wanneer nieuwe generaties zich ermee kunnen identificeren. Daarom is het onverstandig om via beleid één historische vorm als de enige juiste vast te leggen.

Verbinding met andere erfgoeddomeinen

Oirschot gaat nog een stap verder door immaterieel erfgoed te verbinden met musea, heemkundekringen, monumenten en historische landschappen.

Gemeenten moeten voorwaarden scheppen waardoor immaterieel erfgoed gemeenschappen de beoefening van hun traditie kunnen versterken en doorgeven aan de toekomst.

Daarbij wordt gebruikgemaakt van een participatieve aanpak die aansluit bij de uitgangspunten van het Verdrag van Faro. Dit verdrag benadrukt de betekenis van erfgoed voor mensen en samenleving en het belang van betrokkenheid bij erfgoed. Een historische molen is bijvoorbeeld niet alleen een monument. Het molenaarsambacht is een levende traditie waarin kennis en vaardigheden worden doorgegeven. Een historisch gebouw kan een ontmoetingsplaats zijn voor een erfgoedgemeenschap of een pop-up atelier voor een ambachtsman of -vrouw. Een landschap kan verbonden zijn met traditionele vormen van gebruik. Een museum kan helpen om historische voorwerpen te onderhouden en tentoon te stellen.

Door materieel en immaterieel erfgoed samen te bekijken, ontstaat een rijker beeld van de betekenis van erfgoed.

Voor gemeenten biedt dit mogelijkheden om bestaande erfgoedprogramma's te verbreden zonder volledig nieuwe structuren op te zetten.

4. De provincie Utrecht: beleid ontwikkelen vanuit de behoeften van gemeenschappen

Charlotte van Barneveld vertelde hoe de provincie Utrecht een provinciaal beleid voor immaterieel erfgoed heeft ontwikkeld. De beleidsontwikkeling begon in 2024 en werd in 2026 vastgesteld door Provinciale Staten. De provincie koos nadrukkelijk voor gesprekken met erfgoedgemeenschappen en betrokken organisaties. Daarbij kwamen uiteenlopende tradities aan bod, van papierknipkunst en bloemencorso's tot muziekverenigingen, molenaars en culturele gemeenschappen.

Uit deze gesprekken bleek dat erfgoedgemeenschappen vooral behoefte hebben aan verbinding, zichtbaarheid, erkenning, praktische ondersteuning en mogelijkheden om hun tradities door te geven. Ook werden geschikte locaties, financiële stabiliteit en een duidelijk aanspreekpunt bij de overheid genoemd.

De provincie formuleerde vervolgens vier hoofddoelen: netwerken versterken, zichtbaarheid vergroten, bewustwording bevorderen en overdracht ondersteunen.

Wat kunnen gemeenten hiervan leren?

Van Barneveld benadrukte dat er geen blauwdruk bestaat voor immaterieel erfgoedbeleid. Iedere gemeente heeft andere tradities, gemeenschappen en omstandigheden. Zij adviseerde daarom om de tijd te nemen, persoonlijk contact op te bouwen en vraaggericht te werken. Ook waarschuwde zij ervoor dat beleid niet te statisch mag worden. Overheden moeten voorkomen dat zij zelf gaan bepalen wat waardevol erfgoed is. Een inventarisatie is daarbij een middel, geen doel. Belangrijk is bovendien dat gemeenten aandacht houden voor groepen die minder zichtbaar of minder goed georganiseerd zijn.

De Utrechtse aanpak laat zien dat beleid zich geleidelijk kan ontwikkelen. Niet alles hoeft vooraf vast te liggen. Door ervaringen op te doen, regelmatig te evalueren en met gemeenschappen in gesprek te blijven, kan de ondersteuning steeds beter aansluiten bij de praktijk.

5. Saskia Derks: een erfgoednetwerk ontstaat door ontmoeting

Saskia Derks van Landschap Erfgoed Utrecht liet zien hoe het provinciale beleid in de praktijk wordt uitgevoerd. Haar presentatie droeg de titel 'Al wandelend vinden we de weg'. Die titel vat haar aanpak goed samen.

In plaats van eerst een volledig netwerkprogramma te ontwerpen, begon zij met het leggen van contacten. Vanaf het najaar van 2025 bezocht zij erfgoedgemeenschappen, voerde gesprekken en onderzocht welke behoeften er leefden. Een eerste oproep onder de titel 'Zet je immaterieel erfgoed op de kaart' leidde tot nieuwe contacten. In maart 2026 vond een eerste netwerkbijeenkomst plaats, met ongeveer twintig erfgoedgemeenschappen. Daar bleek dat deelnemers uiteenlopende verwachtingen hadden. Sommige gemeenschappen zochten ondersteuning, terwijl andere juist kennis en ervaring wilden delen. In juni volgde een tweede bijeenkomst, georganiseerd in samenwerking met de deelnemers.

Geleidelijk ontstond een werkwijze waarbij gemeenschappen zichtbaar worden gemaakt, aan netwerkbijeenkomsten deelnemen en individuele ondersteuning kunnen ontvangen. Ook werden activiteiten ontwikkeld rond financiering en het werven van nieuwe vrijwilligers.

De belangrijkste les is dat een netwerk niet uitsluitend ontstaat door een organisatie op te richten of een digitaal platform beschikbaar te stellen. Een netwerk ontstaat wanneer mensen elkaar ontmoeten, vertrouwen opbouwen en ontdekken dat zij iets voor elkaar kunnen betekenen.

Voor gemeenten kan dit heel eenvoudig beginnen: organiseer een bijeenkomst, bezoek een erfgoedgemeenschap of breng twee organisaties met vergelijkbare vragen met elkaar in contact.

6. Marloes Wellenberg: ruimte voor verschillende verhalen en gemeenschappen

Marloes Wellenberg van Erfgoedhuis Zuid-Holland liet zien hoe immaterieel erfgoed kan worden verbonden met andere vormen van erfgoed en met maatschappelijke participatie. Het erfgoedhuis ondersteunt onder meer erfgoedgemeenschappen, kennisnetwerken en projecten rond oral history.

Bij oral history worden persoonlijke herinneringen en ervaringen vastgelegd door middel van interviews. Wellenberg liet zien dat daarbij niet alleen het verzamelen van verhalen belangrijk is, maar ook de vraag wie zeggenschap heeft over de verzamelde informatie. Een voorbeeld was het project rond Javaanse gemeenschappen, waarbij bleek dat betrokkenen waarde hechtten aan het zelf kunnen beheren van hun interviews. Ook waren de gebruikte beschrijvingen in archieven niet altijd herkenbaar voor de gemeenschappen zelf. Dit onderstreept het belang van gelijkwaardige samenwerking.

Gemeenten en erfgoedinstellingen moeten niet uitsluitend informatie over gemeenschappen verzamelen, maar hen ook betrekken bij de manier waarop hun erfgoed wordt beschreven, bewaard en toegankelijk gemaakt.

Wellenbergs bijdrage sluit daarmee aan bij de centrale boodschap van het symposium: erfgoedgemeenschappen zijn niet alleen onderwerp van beleid, maar actieve partners.

7. Van symposium naar gemeentelijke praktijk: een concreet stappenplan

De bijdragen van de sprekers leveren samen een praktische werkwijze op voor gemeenten die immaterieel erfgoed structureel willen ondersteunen.

De onderstaande stappen zijn een vertaling van de inzichten uit het symposium naar de gemeentelijke praktijk.

Stap 1. Zorg voor bewustwording binnen de gemeentelijke organisatie

Voordat een gemeente beleid ontwikkelt, moeten medewerkers en bestuurders begrijpen wat immaterieel erfgoed is en waarom het belangrijk is. Organiseer bijvoorbeeld een interne bijeenkomst voor medewerkers van erfgoed, cultuur, welzijn, onderwijs, evenementen, vergunningverlening en ruimtelijke ordening. Gebruik herkenbare lokale voorbeelden. Bespreek niet alleen de culturele betekenis van een traditie, maar ook de maatschappelijke waarde.

Een carnavalsvereniging organiseert niet alleen een feest, maar brengt vrijwilligers samen. Een ambachtelijke gemeenschap geeft niet alleen vaardigheden door, maar biedt ook een plek waar mensen elkaar ontmoeten.

Concreet resultaat: een gedeeld begrip van immaterieel erfgoed en een kleine groep medewerkers die het onderwerp binnen de gemeentelijke organisatie verder brengt.

Stap 2. Wijs één gemeentelijk aanspreekpunt aan

Erfgoedgemeenschappen hebben vaak met verschillende gemeentelijke afdelingen te maken.

Voor een activiteit zijn bijvoorbeeld vergunningen, subsidies en afspraken over het gebruik van openbare ruimte nodig. Daardoor kunnen vrijwilligers verdwalen in de gemeentelijke organisatie. Wijs daarom één medewerker aan die als eerste aanspreekpunt fungeert. Deze persoon hoeft niet alle vragen zelf te beantwoorden, maar moet wel weten bij welke collega's ondersteuning beschikbaar is. Het aanspreekpunt onderhoudt contact met erfgoedgemeenschappen, signaleert problemen en zorgt dat vragen binnen de organisatie op de juiste plaats terechtkomen.

Concreet resultaat: erfgoedgemeenschappen weten bij wie zij terechtkunnen en hoeven niet telkens opnieuw hun situatie uit te leggen.

Stap 3. Breng de levende tradities in de gemeente in kaart

Begin met een brede inventarisatie, naar het voorbeeld van Oirschot.

Betrek heemkundekringen, culturele verenigingen, scholen, religieuze gemeenschappen, buurtorganisaties en inwoners. Gebruik zowel persoonlijke gesprekken als toegankelijke digitale mogelijkheden. Vraag niet uitsluitend welke tradities er bestaan, maar ook wie ze beoefenen en wat ze voor de deelnemers betekenen.

Een inventarisatie kan bijvoorbeeld de volgende gegevens bevatten:

- Naam en beschrijving van de traditie.
- Betrokken gemeenschap en contactpersonen.
- Plaats en momenten waarop de traditie wordt beoefend.
- Betekenis voor de deelnemers en de omgeving.
- Manieren waarop kennis en vaardigheden worden doorgegeven.
- Belangrijkste kansen, behoeften en bedreigingen.

Maak duidelijk dat deelname vrijwillig is en dat gemeenschappen zelf bepalen welke informatie openbaar mag worden gemaakt.

Concreet resultaat: een eerste overzicht van het levende erfgoed en de betrokken gemeenschappen.

Stap 4. Ga op bezoek en luister

Een inventarisatie op papier is niet voldoende.

Bezoek erfgoedgemeenschappen tijdens hun activiteiten en voorbereidingen. Ga kijken bij een corsobouwplaats, een repetitie, een ambachtelijke werkplaats of een verenigingsbijeenkomst. Vraag wat de traditie betekent voor de deelnemers en welke problemen zij ervaren. Luister daarbij niet alleen naar bestuursleden. Spreek ook met vrijwilligers, jongeren en mensen die pas kort deelnemen. Juist in deze gesprekken wordt duidelijk welke maatschappelijke betekenis het erfgoed heeft.

Concreet resultaat: een beter beeld van de gemeenschap achter de traditie en een vertrouwensrelatie tussen gemeente en beoefenaars.

Stap 5. Breng kansen en bedreigingen in beeld

Paul Bastiaansen en Ineke Strouken benadrukten dat gemeenten ook moeten onderzoeken wat het voortbestaan van tradities bedreigt. Dat kunnen financiële problemen zijn, maar ook het ontbreken van geschikte locaties, toenemende regeldruk of onvoldoende nieuwe vrijwilligers. Maak daarom samen met erfgoedgemeenschappen een eenvoudige analyse. Bespreek welke problemen zij zelf kunnen oplossen, waarbij samenwerking met andere organisaties kan helpen en waarvoor gemeentelijke ondersteuning nodig is.

Besteed bijzondere aandacht aan de gevolgen van ruimtelijke besluiten en vergunningverlening. Wanneer een vereniging haar oefenruimte of bouwplaats dreigt te verliezen, kan dat grote gevolgen hebben voor de continuïteit van de traditie.

Concreet resultaat: een overzicht van urgente knelpunten en mogelijke oplossingen.

Stap 6. Maak ondersteuning praktisch en toegankelijk

Niet iedere erfgoedgemeenschap heeft behoefte aan subsidie. Soms is hulp bij een vergunning, het vinden van een ruimte of het leggen van contacten veel waardevoller. Ontwikkel daarom een vorm van ondersteuning op maat. Denk aan een vast contactpersoon, eenvoudige subsidiemogelijkheden, ondersteuning bij vrijwilligerswerving, hulp bij het vinden van geschikte locaties en advies over regelgeving. Voorkom dat kleine vrijwilligersorganisaties worden belast met ingewikkelde aanvraagprocedures en uitgebreide verantwoordingsverplichtingen. Een gemeente kan ook onderzoeken of bestaande regelingen toegankelijker gemaakt kunnen worden voor erfgoedgemeenschappen.

Concreet resultaat: praktische ondersteuning die aansluit bij de behoeften en mogelijkheden van de beoefenaars.

Stap 7. Verbind immaterieel erfgoed met andere gemeentelijke doelen

Gebruik de maatschappelijke betekenis van immaterieel erfgoed om verbindingen te leggen met andere beleidsterreinen. Bij welzijn kan het gaan om ontmoeting en het tegengaan van eenzaamheid. Bij jeugdbeleid om talentontwikkeling en contact tussen generaties. Bij onderwijs om erfgoededucatie. Bij participatie gaat het om het versterken van de betrokkenheid van inwoners bij hun leefomgeving. Ook ruimtelijke ordening speelt een belangrijke rol. Erfgoedgemeenschappen hebben plekken nodig om hun tradities te beoefenen. Maak daarom afspraken tussen gemeentelijke afdelingen en voorkom dat erfgoedbeleid losstaat van andere gemeentelijke beslissingen.

Concreet resultaat: immaterieel erfgoed krijgt een plaats in bestaand beleid en wordt niet uitsluitend afhankelijk van de erfgoedafdeling.

Stap 8. Stimuleer kennisoverdracht en jongerenparticipatie

Tradities kunnen alleen voortbestaan wanneer nieuwe generaties eraan deelnemen. Onderzoek daarom samen met erfgoedgemeenschappen hoe jongeren betrokken kunnen worden.
Dat kan via scholen, workshops, meeloopdagen, leertrajecten of samenwerking met jongerenorganisaties. Laat jongeren niet uitsluitend kennismaken met de geschiedenis van een traditie, maar geef hen ook de mogelijkheid om actief mee te doen. Het gaat immers om levende kennis en vaardigheden. Geef jongeren bovendien ruimte om nieuwe ideeën in te brengen.

Concreet resultaat: meer mogelijkheden voor overdracht en vernieuwing van het erfgoed.

Stap 9. Bouw een lokaal netwerk op

De Utrechtse ervaringen laten zien dat ontmoeting tussen erfgoedgemeenschappen veel kan opleveren.

Organiseer bijvoorbeeld jaarlijks een bijeenkomst waar immaterieel erfgoed-gemeenschappen ervaringen kunnen uitwisselen. Laat de deelnemers zelf onderwerpen aandragen. Vrijwilligerswerving, financiering, huisvesting en samenwerking met scholen kunnen interessante thema's zijn. Maak gebruik van bestaande ontmoetingsplekken en organiseer bijeenkomsten waar mogelijk bij de gemeenschappen zelf.

Concreet resultaat: een netwerk waarin erfgoedgemeenschappen elkaar leren kennen en ondersteunen.

Stap 10. Evalueer samen en ontwikkel het beleid verder

Immaterieel erfgoedbeleid is nooit helemaal af. Tradities veranderen, nieuwe gemeenschappen ontstaan en maatschappelijke omstandigheden ontwikkelen zich. Evalueer daarom regelmatig met de betrokken gemeenschappen. Vraag niet alleen hoeveel activiteiten zijn georganiseerd of hoeveel subsidie is verstrekt. Onderzoek ook of gemeenschappen zich beter ondersteund voelen, of jongeren deelnemen, of knelpunten zijn opgelost en of samenwerking is verbeterd. Voorkom daarbij een te zware administratieve belasting. Korte gesprekken en gezamenlijke evaluatiebijeenkomsten kunnen vaak voldoende informatie opleveren.

Concreet resultaat: beleid dat meegroeit met de behoeften van erfgoedgemeenschappen.

8. Een uitvoeringsagenda voor het eerste jaar

Een gemeente hoeft niet te wachten op een uitgebreide beleidsnota om met immaterieel erfgoed aan de slag te gaan.

Een eerste uitvoeringsjaar kan er als volgt uitzien.

Periode	*Activiteiten*	*Gewenst resultaat*
Maand 1–3	Aanspreekpunt aanwijzen, interne bijeenkomst organiseren, bestaande contacten verzamelen	Ambtelijke basis en eerste overzicht
Maand 4–6	Erfgoedgemeenschappen benaderen, bezoeken afleggen, behoeften inventariseren	Inzicht in tradities en knelpunten
Maand 7–9	Eerste netwerkbijeenkomst organiseren, urgente problemen aanpakken, ondersteuningsmogelijkheden onderzoeken	Eerste concrete resultaten
Maand 10–12	Gemeentelijke inventaris presenteren, prioriteiten bepalen, afspraken maken over vervolg	Uitvoeringsagenda voor het volgende jaar

Deze planning is een voorstel, geen vast model. De schaal van de gemeente, de beschikbare capaciteit en de behoeften van de gemeenschappen bepalen wat haalbaar is. Vooral kleine gemeenten kunnen veel bereiken door bestaande contacten en voorzieningen beter te benutten.

9. Waar moeten gemeenten voor oppassen?

Uit de lezingen kwamen ook belangrijke aandachtspunten naar voren:

- Een eerste risico is dat gemeenten immaterieel erfgoed vooral gaan beoordelen op bezoekersaantallen en economische opbrengsten. Daarmee blijft de maatschappelijke waarde van samenwerking, kennisoverdracht en verbondenheid buiten beeld.
- Een tweede risico is dat de overheid te veel wil vastleggen. Een traditie die alleen mag voortbestaan in een voorgeschreven historische vorm, verliest de ruimte om zich te vernieuwen.
- Een derde risico is dat uitsluitend grote en bekende erfgoedorganisaties aandacht krijgen. Kleinere gemeenschappen en minder zichtbare tradities moeten eveneens de mogelijkheid krijgen om erkenning en ondersteuning te ontvangen.
- Een vierde risico is dat gemeenten wel een inventaris maken, maar vervolgens geen praktische ondersteuning bieden. Registratie kan waardevol zijn, maar lost op zichzelf geen problemen op.
- Een vijfde risico is dat subsidies meestal bedoeld zijn voor vernieuwing. Bij immaterieel erfgoed spreek je niet van vernieuwing maar van borging. Bij het borgen van immaterieel erfgoed gaat het niet om een eenmalige activiteit, maar juist om een telkens weer doorgeven aan volgende generaties. Immaterieel erfgoed gemeenschappen zijn gebaat bij financiële stabiliteit.
- Een zesde risico is dat immaterieel erfgoed zo'n gewoon onderdeel van de samenleving is dat je je niet kunt voorstellen dat een traditie ooit ophoudt te bestaan. Dat is een misvatting. Immaterieel erfgoed is kwetsbaar en kan zomaar ineens verdwenen zijn.
- Ten zevende moeten gemeenten voorkomen dat hun eigen regelgeving onbedoeld het voortbestaan van tradities belemmert. Veiligheid en andere publieke belangen blijven belangrijk. Maar door vroegtijdig overleg en samenwerking kunnen vaak oplossingen worden gevonden die zowel aan wettelijke eisen voldoen als ruimte bieden aan levende tradities.
- Ten slotte gaat het bij immaterieel erfgoed om mensen die een traditie in praktijk brengen en activiteiten ontwikkelen om hun traditie toekomstbestendig te maken. Het gaat om actieve beoefening en niet om verhalen optekenen of historisch onderzoek doen.
- Het Verdrag van FARO gaat over alle erfgoedgemeenschappen, bijvoorbeeld ook over de heemkundekringen. Het UNESCO Verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Erfgoed ondersteunt de gemeenschappen die een traditie levend houden en doorgeven aan de toekomst.

10. Conclusie: investeren in levend erfgoed is investeren in mensen

Het symposium op 30 september 2026 van het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed maakte duidelijk dat immaterieel erfgoed van grote betekenis is voor de samenleving van vandaag.

Paul Bastiaansen liet zien waarom. Mensen hebben behoefte aan verbondenheid, erkenning en een gezamenlijk doel. Immaterieel erfgoed biedt een omgeving waarin die behoeften op een natuurlijke manier samenkomen. Mensen werken samen, leren van elkaar, dragen verantwoordelijkheid en bouwen onderling vertrouwen op. Dat gebeurt binnen generaties, maar vooral ook tussen generaties. Jongeren en ouderen ontmoeten elkaar, delen vaardigheden en ontwikkelen respect voor elkaars bijdrage. De waarde daarvan reikt verder dan de traditie zelf.

Een sterke erfgoedgemeenschap draagt bij aan de sociale samenhang van een dorp of wijk. Zij biedt mensen een plek waar zij zich thuis voelen en waar zij actief kunnen deelnemen aan de samenleving.

Ineke Strouken liet vervolgens zien wat dit van gemeenten vraagt. Het begint met erkenning van de waarde van levend erfgoed en van de mensen die het beoefenen. Vervolgens moeten gemeenten luisteren, inventariseren, verbindingen leggen en ondersteuning bieden. De gemeente Oirschot laat zien hoe dit kan worden vertaald naar beleid waarin erfgoedgemeenschappen centraal staan.

De ervaringen uit Utrecht en Zuid-Holland bevestigen dat persoonlijke contacten, samenwerking en ondersteuning op maat daarbij essentieel zijn.
Voor Brabantse gemeenten ligt hier een belangrijke kans.

In vrijwel iedere gemeente zijn mensen actief die zich met grote betrokkenheid inzetten voor tradities, gebruiken en ambachten. Vaak doen zij dat al jarenlang, zonder dat hun activiteiten nadrukkelijk als immaterieel erfgoed worden herkend. Daarom is immaterieel erfgoed ook kwetsbaar. Je merkt het vaak pas, als het voorbij is.

Immaterieel erfgoed verbindt mensen en geeft gemeenten glans.

Door deze gemeenschappen zichtbaar te maken en te ondersteunen, investeren gemeenten niet alleen in het behoud van culturele tradities, maar ook in de sociale kracht van hun inwoners en de vitaliteit van hun gemeente.

Dat vraagt niet altijd om omvangrijke budgetten of nieuwe organisaties. Het begint met aandacht, persoonlijk contact en de bereidheid om samen oplossingen te zoeken.
De belangrijkste opdracht voor gemeenten is daarom niet om het immaterieel erfgoed over te nemen, maar om ervoor te zorgen dat de mensen die het erfgoed dragen, voldoende ruimte en mogelijkheden krijgen om ermee door te gaan.

Want levend erfgoed blijft alleen bestaan wanneer mensen het blijven beoefenen, vernieuwen en doorgeven.

En juist daarin schuilt zijn grote maatschappelijke waarde: het brengt mensen samen, geeft betekenis aan hun inzet en verbindt verleden, heden en toekomst.

Immaterieel erfgoed is goud voor gemeenten. Het geeft een plek haar eigen gezicht, verbindt generaties en versterkt de trots en betrokkenheid van inwoners. Tradities, gebruiken en rituelen maken een gemeente niet alleen bijzonder, maar ook leefbaar en aantrekkelijk. Het is het goud van de gemeenschap: geworteld in het verleden, springlevend in het heden en van onschatbare waarde voor de toekomst.

Wat doet het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed?

Immaterieel erfgoed leeft in mensen. Het zijn de feesten, rituelen, ambachten, gebruiken, muziek en verhalen die we samen beoefenen, doorgeven en vernieuwen. Ze hebben hun wortels in het verleden, maar krijgen betekenis in het heden. Om te blijven bestaan, moeten tradities kunnen meebewegen met de tijd.

Het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed is opgericht door vertegenwoordigers van Brabantse erfgoedgemeenschappen. Het is een platform van en voor de mensen die dit levende erfgoed dragen. We delen kennis en praktijkervaringen en helpen elkaar bij het vinden van oplossingen. Hoe betrek je jongeren, vind je nieuwe vrijwilligers en ga je om met veranderende regelgeving of ruimtegebrek? Door ervaringen uit te wisselen, hoeven we het wiel niet steeds opnieuw uit te vinden.

Daarbij staat één uitgangspunt centraal: de regie ligt bij de erfgoedgemeenschappen zelf. Borgen betekent dat zij hun tradities kunnen blijven beoefenen en doorgeven aan nieuwe generaties, met ruimte voor verandering. Overheden en erfgoedorganisaties kunnen hen daarbij ondersteunen.

Het Kennisplatform geeft deze gemeenschappen ook een stem. Met ons pamflet over het belang van immaterieel erfgoed vragen we aandacht voor hun maatschappelijke betekenis en de ondersteuning die zij nodig hebben. Ook brengen we gemeenschappen, overheden en erfgoedorganisaties samen om kennis te delen, onder meer tijdens het symposium Immaterieel erfgoed & overheden dat wij op 30 september 2026 in het Provinciehuis van Noord-Brabant organiseerden.

Zo werken we samen aan een toekomst voor levend erfgoed in Brabant. Want immaterieel erfgoed bescherm je door ervoor te zorgen dat het kan blijven leven.

Colofon

Verslag van het symposium Immaterieel Erfgoed en Overheid
georganiseerd door het Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed.
Den Dungen, oktober 2026

Teksten: Ineke Strouken
Foto's: Ton Fischer, Otte Strouken, Ziko van Dijk, Erwin Martens, Jan Stads, Ineke Strouken, Nationale Beeldbank, Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed

Mogelijk gemaakt door:

Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed

Brabants Heem

Immaterieel Erfgoed Oirschot

INEKESTROUKEN ERFGOEDADVIES

Met dank aan Annie Maas en Elise Meijer

Anno

Immaterieel erfgoed als motor voor een vitale samenleving

Immaterieel erfgoed is levend erfgoed. Het zijn tradities die van generatie op generatie worden doorgegeven en die door mensen met passie worden beoefend. Iedereen is wel bij een of andere vorm betrokken. Of we nu carnaval vieren, lid zijn van een gilde of een worstenbroodje eten. Immaterieel erfgoed vind je overal. Het is erfgoed dat een gemeente kleur en energie geeft.

Heb daarom oog voor het immaterieel erfgoed in uw gemeente. Erken en waardeer het. Maak het zichtbaar. Want:

- Immaterieel erfgoed wordt gedragen door en voor de inwoners en is daarom belangrijk voor de gemeenschapszin in uw gemeente. Immaterieel erfgoed zorgt voor een gevoel van verbondenheid en draagt bij aan het welzijn van de inwoners.

- Immaterieel erfgoed maakt de inwoners trots op hun gemeente en vergroot de lokale verbondenheid. Trotse inwoners zijn de beste ambassadeurs van uw gemeente.

- Immaterieel erfgoed heeft een hedendaagse betekenis. Het is geen erfgoed van vroeger maar van vandaag en wordt doorgegeven aan de toekomst. Immaterieel erfgoed is de schakel tussen heden, verleden en toekomst.

- Immaterieel erfgoed geeft uw gemeente identiteit en weerspiegelt de eigenheid. Door immaterieel erfgoed onderscheidt uw gemeente zich van andere gemeenten. Het is het visitekaartje van de gemeente.

- Immaterieel erfgoed is belangrijk voor de vitaliteit van uw gemeente. Immaterieel erfgoed heeft een economische waarde en is belangrijk voor duurzaam toerisme. Immaterieel erfgoed zorgt voor een goed leef- en vestigingsklimaat.

Immaterieel erfgoed maakt uw gemeente leefbaar en aantrekkelijk

- Inventariseer het immaterieel erfgoed in uw gemeente. Weet welk immaterieel erfgoed aanwezig is en welke gemeenschappen dat erfgoed koesteren.
- Maak beleid voor immaterieel erfgoed. Hoe ondersteunt de gemeente de immaterieel erfgoed gemeenschappen.
- Maak immaterieel erfgoed zichtbaar. Zorg voor het bewustzijn van het belang van immaterieel erfgoed in uw gemeente.
- Erken en waardeer de inzet van de vele vrijwilligers, die het immaterieel erfgoed in praktijk brengen en toekomst geven.
- Zorg dat de immaterieel erfgoed gemeenschappen toegang hebben tot de erfgoed- en cultuursubsidies in uw gemeente.

Dit is een initiatief van:

Kennisplatform Brabants Immaterieel Erfgoed

Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland

INEKESTROUKEN ERFGOEDADVIES

Brabants Heem

Meer informatie:
immaterieelerfgoedoirschot@outlook.com

Kennisplatform
Brabants
Immaterieel Erfgoed